

פרישת תרומה תשע"ח

פנינים מרבינו האור החיים הקדוש

והקרוב אלי). אבל על נתינת 'דבר מועט' או משערים, שמן הסתם, הבעל איננו מקפיד אם אשתו תתן דבר מועט לצדקה (פוסקים).

הרי מבואר שאסור לקבל צדקה מרובה מאשה א"כ בעלה נותן לה רשות לתת את כמות הכסף ההוא. (ועי' בפוסקים שם, אם בזה"ז יש סיבה לומר שנשתנה הדין בזה, ומותר לנשים לתת אפילו צדקה מרובה בלא דעת בעליהם). לפי שמן הסתם או אומרים שבעלה לא נותן לה רשות לתת את הממון הזה וא"כ הממון שהיא נותנת הוא גזול בידה. ולכן, אע"פ שהצדקה מכפרת על האדם מ"מ אסור לגבאי הצדקה לקבל צדקה מרובה מהנשים כי הממון ההוא הוא ממוון גזול [וא"כ גם כפרה אין כאן, כי ממוון גזול אינו מכפר על האדם כלל וכלל (ועי' בזה באהבת דוד להחיד"א (ג.י.), שם דרוש לשבת זכור (פו.) שמבאר בזה החיד"א את ענין העשרת אלפי שקלים שנתן המון)].

האזה"ח מחדש שלענין נדבת המשכן הי' מותר להגבאים לקבל מהנשים אפילו 'דבר מרובה' כיון שהמשכן הי' מכפר על חטא העגל

ב (ויידבר ד' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" (כה א-ב). ומחדש האזה"ח (שם, מיייתור לשון הפסוק) שאע"פ שלענין גביית שאר צדקות אסור להגבאים לקבל מהנשים 'דבר מרובה' מ"מ לענין גביית נדבת המשכן הי' מותר להגבאים לקבל מהנשים אפילו 'דבר מרובה'.

"ויש טעם בדבר על פי דבריהם ז"ל שאמרו, כי המשכן הוא כפרה על מעשה העגל כו'. ולפי זה יש טעם נכון כו' כי לא אמרו אין כו' [מקבלים מהנשים אלא דבר מועט] אלא במקום שאין בו כו' כפרה כו'. והנשים גם כן במקום כפרה לוקחים מהם". והיינו כיון שע"י המשכן נתכפר להם לישראל את מה שהם חטאו בעגל, לכן לענין נדבת המשכן מותר לקבל מן הנשים אפילו 'דבר מרובה'.

ויש לשאול על חידושו של האזה"ח שהרי גם צדקה רגילה מכפרת על האדם ועוד שהנשים הרי לא חטאו בעגל

ג והנה יש לשאול שני שאלות על חידושו של האזה"ח – שלנדבת המשכן הי' מותר לקבל מן הנשים אפילו נדבה מרובה, כיון שהמשכן הי' להם לכפרת עון: א' הרי גם נתינת צדקה רגילה, מועילה לכפר לאדם על חטאיו (וכמו שנתבאר לעיל אות א), ואעפ"כ אסור לקבל מהנשים נדבה מרובה. ואם כן לא מובנים דברי האזה"ח שכתב, שבגלל שהמשכן הי' מכפר עליהם, הי' מותר להגבאים לקבל מהנשים 'דבר מרובה' לנדבת המשכן: מהו החילוק בין הכפרה של צדקה רגילה [-שסיבת היותה מכפרת, אינו מועיל להתיר להגבאים לקבל 'דבר מרובה' מהנשים] להכפרה של המשכן – שמכח שהיא מכפרת על ישראל, מחדש האזה"ח, שמותר להגבאים לקבל 'דבר מרובה' מהנשים.

ב' הרי הנשים לא חטאו בעגל [כמבואר במדרשים (במדבר רבה כא י, תנחומא פנחס ז) והובא באזה"ח (לב ב)]. ולכן לכאורה לא הי' להם שום צורך בכפרת המשכן. ואם כן איך כתב האזה"ח שבנדבת המשכן, הותר לקבל נדבה מרובה מהנשים, מטעם שהמשכן הי'

אסור לקבל צדקה מרובה מהנשים - צדקה מכפרת על האדם רק באופן שאינו ממון גזול

א "גבאי צדקה לוקחין מן הנשים כו' דבר מועט אבל לא דבר מרובה, שחזקת המרובה גנבה או גזל משל אחרים. וכמה הוא מועט שלהן, הכל לפי עושר הבעלים או עניותן" (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז הי"ב). והמחבר (שו"ע יו"ד סי' רמח סע' ד) מוסיף וכותב "והני מילי בסתמא, אבל אם הבעל מוחה, אפילו כל שהוא אסור לקבל מהם". ומבואר, שאסור להגבאי צדקה לקחת מן הנשים 'דבר מרובה' - כסף הרבה, מבלי קבלת רשות מבעליהם [והאשה נאמנת לומר שבעלה נתן לה רשות לתת דבר מרובה (פת"ש בשם הנובי"י)] ורק מותר להם לקבל מן הנשים 'דבר מועט'.

והיינו שאע"פ שמעלת הצדקה גדולה עד מאד (כמבואר בטוש"ע יו"ד סי' רמז. ועייין שם עוד בברכ"י, וערוה"ש) והיא מכפרת על האדם (עי' להלן בסמוך בהערה) מ"מ אסור להגבאים לקבל מן הנשים צדקה מרובה (אא"כ יש להם רשות מבעליהם).

[הערה: ומקור הדברים שהצדקה מכפרת על האדם הוא בגמ' (ב"ב ט). האומרת "וא"ר אלעזר בזמן שבהמ"ק קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו עכשיו שאין בהמ"ק קיים אם עושין צדקה מוטב". וכתב המהרש"א "דאכילת עניים היא תחת אכילת מזבח כו' בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר ועכשיו השלחן מכפר". ואציין שלפי זה, כפרת הצדקה תלוי' בזה שהאדם המקבל את המעות הוא עני, והוא נהנה מהם, אבל אם הוא לא עני באמת או שבסופו של דבר הוא לא נהנה מהמעות, אין נותן הצדקה מקבל כפרה בזה. וכן משמע במסכת סוכה (מט:): וכ"כ העין יעקב (שם ד"ה א, וע"ע ב"ב ט: "הכשילן" כו') והרי"ף (שם).

וכן מבואר באבות דר' נתן (ד א, הובא באהבת חסד ח"ב פרק טו) האומר, שגמילות חסדים מכפרת על האדם. ומבאר החיד"א (פתח עינים ב"ב י:): שכוונת האבדר"נ באומרו "גמילות חסדים" היינו מצות צדקה (עיי"ש).

אמנם אציין שהגרא"א (רות ב יט) כתב שצדקה רק מתקנת חטא שנעשה בשוגג וכמוש"כ (דניאל ד כד) "וחטאך בצדקה פרוק" [-'חטא' היינו שוגג] אבל עון שנעשה במזיד אין הצדקה מועילה לתקנו. והדברים צריכים עיון שהרי במדרש (דברים רבה ג, ילקוט ריש שופטים) מפורש שהצדקה מכפרת גם על המזיד. (ואציין מקור שאולי יסייע בהתחלת אמירת תירוץ לזה, והוא במשנה ברורה סי' שלד ס"ק עח).

והטעם לזה הוא משום שהממון המרובה שהאשה נותנת, הוא בחזקת גנוב וגזול. והיינו דאפילו אם הממון הוא משל בעלה מ"מ מן הסתם הבעל מקפיד עליה שהיא לא תתן 'דבר מרובה' לצדקה (ראשונים ב"ק קיט.). ואם כן הממון הזה שהיא נותנת לצדקה הוא ממון גזול [-ונתינת ממון גזול לצדקה לא מועיל כלל וכמוש"כ (משלי י ב) 'לא יועילו אוצרות רשע' דהיינו שממון גזול לא מועיל לאדם כלל (מהרש"א ב"ב י, וכ"כ השל"ה בספרו ווי העמודים פרק יד ד"ה

לברכה, כמה עצות ואופנים שעל ידם יוכל האדם לתקן את ההרס והפגם שנוצר על ידי חטאיו.

זזה ה' סוד ענין הקרבת הקרבן בזמן שביהמ"ק ה' קיים – לתקן את התוצאה הרעה [הפגם], שנוצר ע"י חטאיו. דהיינו לתקן את הקלקולים שנתהוו בעולמות העליונים ובנפש האדם [שגורם להתרחקות האדם מן ד'] מצד חטאיו (וכמוש"כ האוה"ח בהרבה מקומות, ע"י ויקרא ד ב, ט טו). ולכן ה' צריך האדם לשוב בתשובה לפני הקרבת קרבנו, בכדי לכפר מקודם על עצמיות החטא – כי הקרבן איננו מתקן את עצמיות החטא. ואם האדם לא מתקן את עצם החטא לפני הקרבת קרבנו לא יועיל הקרבן לתקן את תוצאות החטא, ואדרבה 'זבח רשעים תועבה' (כמבואר בחז"ל).

זזהו ג"כ יסוד ענין נתינת צדקה – לתקן את הפגמים שנוצרו מחטאיו, כי הצדקה ממקת הדינים מעליו ומאחדת את ענפי הקדושה (כמבואר בספה"ק). וכן מבאר התניא (אגרת התשובה פרק ג) את כוונת הכתוב באומרו 'וחטאך בצדקה פרוק' (דניאל ד כד), שהכוונה בזה הוא, שע"י הצדקה יכול האדם לפדות את התעניות שהוא מחוייב בהם (-בכדי לכפר על חטאיו). ומבואר מזה שענין הצדקה המוזכר בפסוק הנ"ל הוא לענין "תוספת כפרה" – להציל את עצמו מ'תוצאות החטא', דהיינו מיסורים הנובעים מהפגם שנוצר ע"י חטאיו (וכמוש"כ האוה"ח שמות לב כ).

זבה יש לבאר את מה שדימו המדרשים (אבדר"נ פ"ד, ילקוט ריש שופטים ועוד) את ה'צדקה' ל'קרבן', כי שניהם מכפרים על 'תוצאות החטא'. ולכן, כמו שהקרבן לא מכפר על האדם שלא הקדים לעשות מעשה תשובה – כי זבח רשעים תועבה – כמו"כ הצדקה לא תכפר על האדם א"כ קדמה לנתינתה, מעשה תשובה. לפי ששניהם הם "תוספת כפרה" לכפר על תוצאות החטא, ואמנם אם חסרה עיקר הכפרה – מעשה התשובה על עצמיות החטא, לא יוכלו הקרבנות והצדקה לפעול "תוספת כפרה" כיון שעדיין לא נעשית "עיקר הכפרה" – מעשה התשובה.

ביאור דברי רבני אשכנז האומרים שהצדקה של העכו"ם מכפרת עליהם אבל הצדקה של בני"א איננה מכפרת על בני"א – ביאור גדר התשובה של העכו"ם

(1) [הערה: ועל פי זה יש לבאר את דברי "רבני אשכנז" (הובא בפתח עינים ב"ב י). שאמרו שהצדקה מכפרת על העכו"ם ולא על ישראל. והדברים תמוהים (וכמו שתמה החיד"א שם) שהרי בגמ' ובמדרשים (המובאים לעיל אות א) מבואר שהצדקה מכפרת על בני ישראל. ואולי יש לומר בכוונת רבני אשכנז, שהצדקה מכפרת להעכו"ם על חטאיהם בדיוק כמו שתשובתם מכפרת עליהם [דהיינו מה שנקרא אצל העכו"ם, 'כפרה', גם הצדקה פועלת ענין זה]. אולם לענין בני ישראל, אין הצדקה פועלת להם את הכפרה שהם מקבלים על ידי עשיית תשובה. [דהיינו מה שנקרא אצל ישראל, 'כפרה', אין הצדקה יכולה לפעול ענין זה (וכמו שיתבאר)].

דהנה גדר התשובה אצל העכו"ם הוא רק על 'תוצאות החטא' ולא על עצמיות מעשה החטא. דהיינו שתשובתם מועילה להם רק להינצל מעונשים, אבל העון עצמו אינו מתכפר להם אפילו אם הם יעשו תשובה גדולה (לב אליהו ח"ג לא: - לב. בשם הגרי"צ פעטעבערגער, על פי דברי המדרש). וכן מבואר בהליכות שלמה (מועדים, סוכות במילואים ג) בשם הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות, מאמר חיקור דין חלק ב פ"א) דכלפי הגויים אין ההנהגה בגדר מחילה על חטאים אלא שהקב"ה נוהג בהם במדת ארך אפים

כפרה על חטא העגל – והרי כפרת המשכן לא ה' שייך להנשים. (שו"ר שכבר קדמוני הברכת שמעון בשאלה זו).

הספורנו חולק על האוה"ח ויש להסתפק אם גם הנוב"י חולק על חידושו של האוה"ח

(ד) והנה יש לומר שבגלל השאלות הללו חולק הספורנו על האוה"ח בזה. דהנה כתיב "ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח ונזם כו' זהב לד" (לה כב). ומבאר הספורנו "ויבאו האנשים על הנשים, עם הנשים המתנדבות באו האנשים שלהן להסכים בנדבה כדי שיקבלו הגבאין מהן, [לפי] שאין מקבלין מן הנשים אלא דבר מועט".

והיינו שהספורנו סובר, שאפילו לנדבת המשכן ה' אסור להגבאים לקבל מהנשים יותר מ'דבר מועט'. ורק מטעם שבעליהם הסכימו על הנדבה המרובה שהנשים נתנו, הותר להגבאים לקבל מהם את נדבתם המרובה. והסבר שיטת הספורנו הוא כנ"ל, דכיון שהנשים לא חטאו בעגל, הם לא הוצרכו לתת את זהבם לבנין המשכן בכדי לכפר על נפשותיהם (וכמו שמבאר הכלי יקר שם עיי"ש).

והנה יש לעיין אם גם הנוב"י בתשובתו (יו"ד תניא סי' קנח) חולק על חידושו של האוה"ח – שבמקום שהנדבה באה לכפרה מותר לקבל נדבה מרובה מאשה, גם מבלי הסכמת בעלה. שהרי הנוב"י כותב, שבלא רשות מבעלה, אסור לאשה לתת ממון לצדקה - אפילו בימי עיבורה - כדי שיעשו בזה פדיון [נפש] בשבילה. ולכאורה מכיון שענין הפדיון הזה נעשה בכדי לכפר עליה, א"כ הרי שלפי האוה"ח ה' נראה לומר, שהדין בזה ה' צריך להיות דלא כהנוב"י – וה' מותר לה לתת אפילו נדבה מרובה לצורך עשיית הפדיון הזה.

ואין לדחות את שני השאלות הנ"ל ולתרץ שכוונת האוה"ח באומרו "והנשים גם כן במקום כפרה לוקחים מהם", היינו שנדבת המשכן ה' כפרה לבעליהם [-במקום כפרה' היינו ב'מקום' שיש בו 'כפרה' לבעליהם]. לפי שאם כן: א' אין האשה יכולה לפזר את כסף בעלה בכדי שהוא יקבל כפרה, דמי שם אותה לשר ושופט עליו וכמוש"כ הנוב"י (שם). ב' מדברי האוה"ח בפרשת ויקהל (לה א ד"ה ויקהל - ד"ה אלה) משמע [-ממש"כ 'ויקהל כו' את כל כו' לרבות כו' נשים כו' ומעתה הנה צריכין כל ישראל לתקן כל תרי"ג מצוות"] שגם הנשים הוצרכו לכפרה].

שני חלקי החטא הם עצמיות החטא ותוצאות החטא - עצמיות החטא נתקן רק בתשובה והתוצאות נתקנים ע"י קרבנות וצדקה

(ה) ולכן נראה לבאר את דברי האוה"ח הקדוש על פי מש"כ הספה"ק (ע"י תניא ריש אגרת התשובה) בענין חטאי האדם. דהנה כשהאדם חוטא ח"ו, יש בזה שני חלקים: א' עצמיות החטא - מעשה החטא. ב' תוצאות החטא – הפגם שנוצר בעולמות העליונים, באדם, ובחלק מהתרי"ג מצוות שהוא עבר עליו (כי כל הנקודות הללו מחוברים זל"ז כמבואר בנפש החיים שער א ואכמ"ל בזה).

והנה בכדי לתקן את עצמיות החטא צריך החוטא לעשות מעשה תשובה כפי הלכותיה ועיקריה המבוארים בראשונים (חובת הלבבות, רבינו יונה ועוד) ובפוסקים (רמב"ם ועוד). אולם לענין התוצאות הרעות שנגרמו באמצעות חטאיו, הודיעונו חכמינו זכרונם

שאמר משה (דברים ט יט) 'כי יגרתי מפני האף והחמה' שהם 'תוצאות החטא' - כוחות הדין שנתחזקו ע"י חטא העגל).

וזהו הסבר ענין התיקונים (שכתב האוה"ח) שבנ"י עשו לאחר חטא העגל. דהיינו כיון שע"י חטא העגל פגמו בני ישראל בכל התרי"ג מצוות באופן כללי [-כי עבודה זרה שקולה ככל התורה כולה] ובמצוות המקושרים ל'אמונה' בפרט (ע"י אוה"ח לד יח. ודוק), לפיכך הוצרכו בנ"י לתקן את הפגמים הללו ע"י שהם יקבלו על עצמם מחדש את המצוות המיוסדים על האמונה בד' והשגחתו [-המצוות התלויות ביציאת מצרים וכדומה (אוה"ח שם)] ואת מצוות השבת השקולה כנגד כל התורה כולה [-'ובזה יתקנו פגם שפגמו בכל התורה כולה' (אוה"ח לה א)].

וזה הי' ג"כ ענין הכפרה של המשכן - לתקן את הפגמים והקלקולים שנוצרו ע"י חטא העגל: א' בנפשות בנ"י. ב' בעולמות העליונים. ג' בהתרי"ג מצוות (אוה"ח לח כא). לפי שע"י חטא העגל הם פגמו בבחינת נפש, רוח, ונשמה שלהם (אוה"ח לב ז) [-בנפשות ישראל]. ועל ידי נדבת ועשיית המשכן הם תיקנו את השלשה בחינות הללו מהפגם שנוצר בהם ע"י חטא העגל (אוה"ח לט מב). [ולענין הפגם שנעשה בעולמות, ע"י אוה"ח (במדבר ה ה) במש"כ "ולא כו' מחניהם". ומרמז האוה"ח בזה לדברי השערי אורה (שער א עמוד כד). וע"ע רמב"ן (ריש ספר שמות)].

ולכן כתב האוה"ח שגם הנשים הוצרכו לכפרת המשכן, כי אע"פ שלא הי' להם חלק ב'מעשה החטא' (של חטא העגל) מ"מ גם הם הושפעו לרעה מה'תוצאות' הרעות של חטא העגל (וכמו שיתבאר). דהנה על ידי מתן תורה נתבטלה מכל ישראל ענין המיתה [והם היו יכולים לחיות לעולם] ורק ע"י חטא העגל חזרה וירדה ענין המיתה לעולם (אוה"ח לב יט). ולכן, מזה שגזירת המיתה כוללת גם את הנשים, הרי מבואר, שגם הם סבלו מה'תוצאות' של חטא העגל. ולפיכך כתב האוה"ח שגם הם הוצרכו לכפרת המשכן - כדי להינצל מה'תוצאות' הרעות של חטא העגל. ולכן הי' מותר להגבאים לקבל מהנשים, אפילו נדבה מרובה, לצורך נדבת המשכן.

[ועוד מבואר, שהנשים סבלו מצד 'תוצאות' חטא העגל, מזה שיש להם דם טומאה (הנובע מחטא אכילת עץ הדעת. אוה"ח ויקרא יב ג). שהרי על ידי מתן תורה פסקה זוהמתן של בנ"י (-שנוצרה בהם ע"י חטא אכילת עץ הדעת) ורק ע"י חטא העגל חזרה זוהמת חטא זה לשכון בתוכם (ע"י אוה"ח שמות לב יט). ואם כן, ממה שאנו רואים, שחזרה השפעת חטא זה גם להנשים (-דם טומאה), הרי מבואר, שבאמצעות חטא העגל חזרה הזוהמא לשכון גם בהם].

החילוק שבין כפרת הצדקה וכפרת המשכן שבגללה מותר לקבל דבר מרובה מהנשים רק לענין נדבת המשכן ולא לענין צדקה רגילה

ט) אמנם עדיין צריך להבין טעמו של דבר: למה הותר להגבאים לקבל מהנשים 'דבר מרובה' ללא רשות מפורשת מבעליהם. והרי אע"פ שנתבאר שגם הנשים הוצרכו לכפרת המשכן מ"מ הרי גם בנתינת צדקה רגילה מקבלים הנשים כפרה (וכמו שנתבאר לעיל אות א), ומ"מ אסור להגבאים לקבל מהם 'דבר מרובה' ללא רשות מפורשת מבעליהם.

והנראה לומר בזה [על פי מה שכתב החיד"א. ע"י להלן] שיש חילוק בין הכפרה שהאדם מקבל ע"י מצות צדקה, להכפרה שבנ"י קיבלו ע"י משכן העדות. לפי שהכפרה של מצות צדקה היא כפרה "נעלמת", ולא נודע פרטות החטא ש[עליו היא] מכפרת" (לשון

בלבד, שהעונש נדחה להם לזמן מאוחר יותר משא"כ אצל ישראל ע"י תשובה נמחק החטא. [והוא מצד שמחיקת העון רק יכולה להיעשות ל'בנים' (שם, ספה"ק)].

ומבואר שתשובת העכו"ם רק מועיל להצילם מ'תוצאות החטא' - העונש שהם נתחייבו בו בגלל חטאם [ומבואר ג"כ דאפילו לענין זה לא נמחק הדבר לגמרי רק נדחה לזמן מאוחר יותר ואכמ"ל בזה], אבל תשובת בנ"י מועילה גם למחוק את עצמיות החטא [-בתשובה מאהבה נמחק החטא גם למפרע ובתשובה מיראה הוא נמחק עכ"פ מכאן ולהבא (ע"י שערי תבונה להסטייפלו ס' א', ובמשנת ר' אהרן ואכמ"ל בזה)].

ולפי"ז יש לבאר את כוונת רבני אשכנז: הצדקה שהגויים עושים 'מכפר' להם על חטאיהם דהיינו שהוא מגן עליהם מן היסורים. ולפי שכל תשובתם הוא ג"כ הגנה מן היסורים, מ'תוצאות החטא', לפיכך אמרו רבני אשכנז שהצדקה 'מכפרת' על העכו"ם. אמנם לענין בנ"י, כתבו רבני אשכנז, שהצדקה איננה 'מכפרת' עליהם דהיינו שהיא לא פועלת להם את התיקון הנעשה להם באמצעות מעשה תשובתם - תיקון לעצמיות החטא. לפי שהצדקה רק מתקנת ומצילה את האדם מה'תוצאות' של החטא.

אמנם כוונת הגמ' באומרה שהצדקה 'מכפרת' על ישראל, הוא, שהצדקה פועלת "תוספת כפרה" לישראל כיון שהיא מצילתם מ'תוצאות' החטא - מהיסורים ועונשי החטא. ודו"ק].

תשובה מאהבה ולימוד התורה מצילות את האדם באופן נפלא מתוצאות חטאיו

ז) וגם תשובה שלימה מאהבה [בנוסף לתיקון עצמיות החטא] יש בכחה לתקן גם את הפגמים שנתהוו באמצעות החטא - 'תוצאות החטא' (נפה"ח ב ז, א יב). ולכן כתב האוה"ח (דברים ד כט, וכ"כ הבני יששכר בשם החיד"א. אמנם בתניא (אגרת התשובה א) משמע לא כן) שאדם שעושה תשובה שלימה מאהבה לא צריך להארבעה חילוקי כפרה [-דהיינו שהוא ניצול מהיסורים וכדומה], כיון שע"י תשובתו נתקנו כל הפגמים שנוצרו מחטאיו. דהיינו שכיון שעונשי החטאים נובעים מצד 'תוצאות החטא' [-הפגמים, הזוהמא, והקיסרוגים שנוצרו מחטאיו (אוה"ח שמות לב כ, ויקרא יח כה) וע"ע בזה בנפה"ח (א יב, ב ו-ז)], לכן כשהם מתבטלים ונעלמים ע"י תשובתו מאהבה, ניצול האדם מיסורים וכל רע. ודו"ק.

[וכן על זה הדרך הוא ענין הכפרה שמשגי האדם באמצעות לימוד התורה, כי התורה מטרתה את נפשו ואת העולמות העליונים מפגם זוהמות חטאיו (ע"י אוה"ח ויקרא ז לז, נפה"ח ד לב). אמנם הכפרה שמשגי האדם ע"י לימוד התורה מעולה יותר מהכפרה שהוא משיג באמצעות הקרבת קרבנות ונתינת צדקה (ע"י אוה"ח שם, נפה"ח שם לא). ואכמ"ל בזה].

הסבר שיטת האוה"ח שהנשים הוצרכו לכפרת המשכן אע"פ שהם לא חטאו בעגל - גדר כפרת המשכן

ח) ולפי"ז יש לבאר את דברי האוה"ח שכתב, שגם הנשים הוצרכו להכפרה של המשכן - אע"פ שהם לא חטאו בעגל. והוא משום שהכפרה של המשכן היתה כגדר הכפרה של הקרבנות דהיינו שהמשכן תיקן רק את 'תוצאות' של חטא העגל. אמנם עצמיות החטא לא נתכפר אלא על ידי מעשה התשובה של בני ישראל. [וכל ענין תפלתו של משה היתה רק בכדי להציל את בני ישראל מה'תוצאות' של חטא העגל (ע"י אוה"ח שמות לב לב). ודו"ק. וזהו

היא מכפרת [ורק ד' יודע את סוד זה (שם)]. ולפיכך ממשכנין את האדם על זה כי אנו חוששים שהוא יתעצל בקיומה מצד מיעוט חשיבותה בעיניו].

אשה הפודה את חיוב התענית שלה בצדקה האם מותר לה לתת דבר מרובה בלא רשות בעלה - מה סובר הספורנו בענין קבלת דבר מרובה באשה כשהיא נותנת כן לצורך כפרתה

(י) [הערה: והנה באופן שהאשה נתחייבה להתענות בכדי לכפר על חטא פרטי (עי' תניא אגרת התשובה א-ג, שו"ע או"ח סי' שלד סע' כו בהג"ה) והיא רוצה לפדות את התענית בממון (כמבואר שם): לכאורה נראה לומר, לפי"ד האוה"ח הנ"ל, שיהא מותר לאשה זו לתת אפילו 'דבר מרובה' לצורך ענין זה – אפילו מבלי קבלת רשות מבעלה. שהרי גם התענית בא לכפר על ה'תוצאות' של החטא - כדוגמת כפרת המשכן - [וכמוש"כ האוה"ח (דברים יג ז. ודו"ק). ובתניא (שם פרק א)], ואם כן מסתבר לומר, שכיון שהממון שהיא נותנת לפדות את התענית, מועיל לכפרת חטא פרטי [החטא שבגללו היא נתחייבה להתענות] יהא מותר לה ליתן לצורך זה אפילו 'דבר מרובה' גם מבלי קבלת רשות מבעלה. (אמנם עדיין יש בזה עוד הרבה פרטים וצ"ת עוד בזה).

ועוד אציין שבספר המפתח (על הרמב"ם, הלכות מתנות עניים פ"ז הי"ב, במהדורת שבת פרנקל) כתבו על מש"כ הרמב"ם, שאסור לקחת דבר מרובה מאשה מבלי רשות בעלה: "לצורך כפרה אם מותר לקחת ממנה דבר מרובה, [עיין בספר] רוח חיים יו"ד סי' רמח אות ו'. עד כאן דבריהם.

והנה אין ספר זה תחת ידי, אמנם מהאוה"ח הנ"ל מבואר, שבוודאי מותר לקחת מהאשה 'דבר מרובה' לצורך כפרה – עכ"פ כשנתינת הממון תפעול כפרה מבוררת על חטא פרטי ומסויים. ואפילו להספורנו (עי' לעיל אות ד) שסובר, שלא הותר לקבל מהנשים 'דבר מרובה' אפילו לצורך נדבת המשכן, יש לומר שיצויר אופן שיסבור הספורנו שמותר לקחת 'דבר מרובה' מאשה לצורך כפרה.

שהרי יש לומר, שהטעם שהספורנו אוסר לקחת 'דבר מרובה' מהנשים אפילו לצורך נדבת המשכן, הוא משום שסוף כל סוף הפגם שנוצר ע"י חטא העגל לא נתהווה על ידי הנשים. ולכן אע"פ שיש לה תועלת מכפרת המשכן (וכמו שבארנו בשיטת האוה"ח) מ"מ סובר הספורנו שאפילו באופן כזה אין לקבל 'דבר מרובה' מהם. אמנם באופן שהאשה גרמה את הפגם והקלקול ע"י"ז שהיא בעצמה חטאה, אפשר שיסבור הספורנו, שמותר לקבל ממנה 'דבר מרובה' לצורך קבלת כפרה. ועיין].

החיד"א המובא (להלן), משא"כ כפרת המשכן הרי שהיא היתה כפרה לחטא מסויים ופרטי - חטא העגל.

ולכן מחלק האוה"ח בדין קבלת 'דבר מרובה' מהנשים, בין נתינת 'דבר מרובה' לצדקה רגילה, לנתינת 'דבר מרובה' לצורך נדבת המשכן. דהיינו שלענין נתינת ממון לצדקה רגילה, אנו משערים שאין הבעל מתיר לה לתת 'דבר מרובה' (וכמוש"כ הראשונים והפוסקים). ואע"פ שהצדקה יש בכחה לפעול כפרת עוונות מ"מ מכיון שהכפרה הזאת היא 'רק' כפרה נעלמת, לפיכך אין כפרה זו נחשבת לדבר חשוב בעיני הבעל. ולכן אומדים אנו את דעתו שהוא אינו מתיר לאשתו לתת 'דבר מרובה' לצורך קבלת כפרה זו.

אמנם באופן שנתינת הממון תפעול כפרה ברורה – היא תכפר על חטא פרטי ומסויים, מחדש האוה"ח, שכפרה כזאת נחשבת לדבר חשוב מאד בעיני בני אדם. ולכן אנו משערים שהבעל בוודאי נותן רשות לאשתו לתת 'דבר מרובה' לצורך קבלת הכפרה החשובה הזאת. [כי כל יסוד דין זה תלוי כפי מה שאנו משערין את דעת הבעל וכמוש"כ הראשונים והפוסקים]. ולפיכך כתב האוה"ח שלענין נדבת המשכן מותר לקבל מהנשים אפילו 'דבר מרובה', כיון שבאמצעות נדבתה למשכן תקבל האשה כפרה לחטא פרטי ומבורר. כי ע"י נדבתה למשכן יתוקן לה הפגם שנוצר ע"י חטא העגל – שהשפיעה לרעה גם עליה (וכמו שנתבאר לעיל אות ח).

ולפי"ז מבואר שאין הנובי" (עי' לעיל אות ד) חולק על האוה"ח, כי גם האוה"ח מסכים שבאופן שנתינת הממון רק מועילה לפעול לה כפרה נעלמת, אין הבעל מתיר לה לתת 'דבר מרובה'. ולכן גם האוה"ח יסכים לפסקו של הנובי", שאסור להגבאים לקבל 'דבר מרובה' מאשה הנותנת ממון זה בכדי שיעשו בשבילה פדיון [נפש]. שהרי פדיון נפש הוא לכאורה בגדר של כפרה נעלמת כי אין אתנו יודע עד מה, האופן המדוייק שבו נוכל לתקן כל חטא וחטא באופן פרטי.

[ויסוד החילוק הזה מבואר בהחיד"א (רוח חיים דרוש ד לשבת זכור). דהחיד"א מבאר: שאע"פ שאין ממשכנין על החטאות משום שהם באים לכפרה מ"מ ממשכנים על הצדקה – אע"פ שגם הצדקה מכפרת על האדם. ומבאר החיד"א את החילוק שבין כפרת החטאות לכפרת הצדקה, שהוא משום שהכפרה של החטאות נחשבת מאד בעיני האדם, כיון שהיא באה לכפר לו על חטא פרטי ומבורר, ולכן אין אנו חוששים שמא הוא יתעצל בזה ולפיכך אין אנו ממשכנים על החטאות.

אמנם כפרת הצדקה לא נחשבת בעיני האדם ל'כפרה חשובה' מכיון שהיא רק כפרה נעלמת, כי אין ידוע לאדם על איזה חטא

הגליון הזה נתנדב לע"נ איש נעים הליכות, שריד לדור ישן
הרה"ג ר' אלחנן בן הרב פרץ צ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז

הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאתא ב"ר ראובן יצחק ע"ה,
נפטרה כ"ו סיון תשע"ז

יו"ל ע"י מכון פניני אור החיים לתיקונים והערות נא לפנות למייל: peninei.ohrhachaim@gmail.com או בטל: 845-300-0360

נא לא לעיין בשעת התפלה וקריאת התורה